

PAMĚTI PROVOZOVATELE CESTOVNÍHO KINA A JEHO RODINY Z LET 1931–1946¹

Oldřich Bašus

Ve svém životopise a technické publikaci, kterou jsem sepsal v roce 1968², jsem uvedl, že ještě před koncem svého života budu snad schopen doplnit svůj životopis vzpomínkami na přetěžké začátky cestovního kina, které jsem s mojí manželkou prodělal a [které] byly značně později těžší příchodem našich třech synů.

Činím tak nyní u příležitosti 70iletých narozenin, za pomoci mé manželky, která mě až do současnosti věrně životem provází, činím tak pravdivě za pomoci dochované dokumentace [z] mého archivu.

Začátek této tehdejší naší nové existence byl v době veliké nezaměstnanosti, které neunikl ani film.

Tehdy na přímluvu představitele cenzury filmů při ministerstvu vnitra p. dr. Anderse, za moje služby ozvučením kinozařízení tohoto úřadu čsl. aparaturou Powerphone jsem obdržel od Zemského úřadu osobní kinematografickou licenci pod zn. B. řad. č. 116.

Bylo to oprávnění provozovati filmová představení v zemi české, vyjímaje místa lázeňská a místa, kde se nalézalo kino s pevným stanovištěm.

Byl to tehdy veliký dar, už proto, že licence se udílely toliko spolkům, invalidům z poslední I. světové války a výjimečně jednotlivcům.

Byli jsme šťastni, avšak pro novou naši existenci chybělo nám finančních a technických prostředků.

Pomocnou ruku nám tehdy podal provozovatel kina v Kralupech nad Vltavou p. Čechura. Daroval nám vyřazenou kinohlavu Pathé-Frères,

¹ Edici pořídil Jiří Rak z rukopisu Oldřicha Bašuse. Rukopis vznikl kolem roku 1977 a zůstává nadále v majetku autora. Text byl jen v míře nezbytné pravopisně upraven, stylistické zvláštnosti byly ponechány beze změny. Doplnky editora jsou uvedeny v hranatých závorkách. Poznámky jsou dílem editora.

² Citovaná publikace a životopis je v majetku autora; dosud nebyla uveřejněna.

kteřou vyráběla francouzská firma v letech 1900–1912, spolu s dalšími součástkami.

Při vši vděčnosti za tento dar nutno uvést, že tehdejší majitelé kin vyřazovali zařízení, která byla již značně opotřebena.

Jen díky tomu, že jsem novou existenci začínal s nevšední láskou ke kinematografii a za pomoci vlastních zkušeností, které byly získány v kinech různých velikostí, praxí, kterou jsem získal v cestovním kině pana Vojtěcha Šmejkal, přišlo na svět zařízení, se kterým naše kino začalo.

Bylo to zařízení krajně nedokonalé po technické stránce, o bezpečnosti ani nemluvě.

Provoz našeho kina byl umožněn jen benevolencí a shovívavostí úřadů a pak ohledem na naše majetkové poměry a současnou nezaměstnanost.

Nebylo motorku pro pohon stroje, nebylo zdroje světla nutného k prosvícení filmu na větší projekční vzdálenosti. Projektor uváděn do provozu klikou, [transformátorem proudu] pro napájení obloukové uhlíkové lampy, která byla mnou primitivně vyrobena a která je dnes pietně uložena ve sbírkách filmového ústavu, byl sud neb škopek naplněný vodou. Tento tak zvaný vodní reostat byl v podobě jiné používán provozovateli pouťových atrakcí k rozběhu kolotoče. Přidáním soli zvyšoval odporovou vlastnost vody v nádobě, srážel síťové napětí 220 V na napětí cca 60 V, na intenzitu potřebnou k rozžhavení uhlíků obloukové lampy.

Voda v nádobě po delší projekci dostoupila i bodu varu a bylo nutno nádobu doplňovat vodou studenou, v zimě přidáváním sněhu.

Provoz kina za těchto okolností byl velmi riskantní a nebezpečný. Pracovalo se tehdy s filmem nitrátovým, prudce hořlavým. Kabinu přístroje tvořily rozkládací rámy pobité plechem a umísťovaly se v rohu sálu, avšak poskytovaly velmi malou požární bezpečnost pro návštěvníky kina.

Příkon proudu byl odebírán ze zásuvek nebo tak zvané zlodějky zasroubované do objímky svítidla sálu neb jeviště. Tento způsob připojení projektoru na síť ohrožoval především instalaci, mnohdy až na malé výjimky proto, že tehdy nebylo automatických jističů, nýbrž pojistek, které bylo lze neodborně zesilovat. Mnohde byl zapomenut v objímce šroubovák, ve více případech silný drát z vlásenky a tak podobně. Příkon byl zvyšován i použitím vodního reostatu, značný příkon ohrožoval i cívku elektroměru.

Dnes ve svých 70 letech vzpomínám tohoto rizika provozu. Byla to odvaha i neodpovědné počínání mé zároveň. Touha po existenci byla silnější a budiž i mou omluvou.

Nebyly to však jen nedostatky technického vybavení kina, bylo zde i zásobování kina programy. Tehdejší velké půjčovny filmů nepracovaly s cestovními kiny vůbec, především s ohledem na jejich technické vybavení, dále proto, že majitelé cestovních kin byli mnohdy lidé bez licenčního oprávnění, byli to majitelé pouťových atrakcí. Tito lidé neměli stá-

lého bydliště, film si půjčili, obehrali na různých místech, poškozený film vrátili až po zásahu četnictva.

Nejmenší kina byla odkázána programy na malé půjčovny, jichž majitelé získávali filmy za různých okolností. Velké půjčovny filmů vlastnily i provozovací právo a nepřipustily, aby se film dostal do rukou konkurence.

Pokud půjčovny film vyřadily, musel býti likvidován a znehodnocen tím, že byl každý díl (neb benevolencí skladníka jen některý) od středu ke kraji rozseknut na 4 díly. Takto vzniklé kousky byly mnohdy neodborně slepovány a takto získané filmy stávaly se majetkem cestovních kin a malých půjčoven. I zde jak úřady, tak i velké půjčovny po většině benevolentně trpěly toto počínání a prospívaly tak těmto malým lidem. Jistě si [byly] i vědomy toho, že takto poškozený film jim konkurenčně neublíží, již proto, že takto slepený film spíše ohrožuje provozovatele kina po stránce bezpečnostní, cvakání slepek a neklidný obraz zhoršuje projekci a [způsobuje] z toho plynoucí úbytek návštěvnosti kina.

Ve velké většině těchto poškozených filmů chyběl konec a bylo nutno závěr filmu obecnstvu dopovědět. Mnohdy jsem si film upravil. Venkovskému obecnstvu záleželo vždy na tom, aby film skončil polibkem. Bylo mu vyhověno tím, že scéna polibku v kterékoli části filmu byla zkrácena a dána na konci filmu ještě jednou. I chybějící části filmu přidávaly právě na dramatickosti, takže i po skončení filmu bylo o čem přemýšlet.

I tyto nedostatky a podvůdky byly činěny v pudu existenční sebezáchovy a obecnstvem spíše ze soucitu odpouštěny.

I v této době potkalo naše kino štěstí. V roce 1931 působil jsem jako kinooperatér v kinodivadle Vlasty Buriana. Zahajoval jsem jeho kinemu jeho nejúspěšnějším filmem **C. k. polní maršálek**. Financielem jeho divadla byl plukovník v. v. p. Roja. Vlastnil kino Valencii v Hrušově u Senohrab, i v tomto kině jsem pracoval a promítal filmy, které získal od půjčoven jako úhradu za finanční půjčky, které mu nebyly vráceny. Po obehvání byly tyto filmy předány do vlastnictví našeho kina.

Toto byly začátky naší samostatné existence provozovatelů cestovního kina.

S manželkou jsme se dohodli, že budou následovati vzpomínky z míst našeho působení, které jsou poznamenány věrohodnými událostmi.

1931

V počátcích našeho cestování v okolí Prahy docházeli jsme do kina z našeho libeňského bytu neb od konečné stanice tramvají pěšky. Byly to obce Štěrboholy, Šeberov, Chvaly, Svěpravice, Bášť, kde jsme zastihli prvé dětské krůčky našeho prvorozeného synka Oly.

Spával pod plátnem, aby ho manželka viděla ode dveří do sálu, kde měla pokladničku. Když se hrálo a byl hluk, spal, když bylo v sále ticho, tak se budil.

U míst vzdálenějších Prahy měli jsme potíže s přespáním. Málokde poskytl nám majitel hostince místnost, a proto v našem inventáři jsme měli i rodinný spací pytel a naší postelí byly hospodské stoly.

Nejhorší chvíle byly po bezprostředním našem příjezdu. Zvláště kruté v zimě, v nevytopeném sále nebylo pro nás kousek útulného prostředí. Bylo to vždy, než nás majitel poznal, než se manželka seznámila s jeho paní.

Bylo to zapříčiněno hlavně tím, že mimo nás jezdilo po venkově kromě nás i mnoho těch, jak říkal hostinský, kdy byl nucen mnohdy odstraniti vše cenu mající a jen nejnutnější žárovky nechal v lustrech.

Majitel hostince byl obvykle i řezník, když nás poznal, že jsme začátečníci, jsme i lidé snaživí, manželka mnohde vypomáhala i kuchyni hostince, bylo nám dobře, alespoň v jídle.

Poprvé v okrese Rakovník

Obec Zbečno u Křivoklátu 1933

Zahajovací představení bylo tehdy leteckým filmem **Vládci vzduchu** – opět na kinostrojích Pathé-Frères a stále se točilo klikou.

Patheovka dosluhovala, řetízek mezi transportními ozubenými válečky prokluzoval, což mělo za následek prodlužování a zkracování smyček filmu.

Zařízení nemělo ochranných bubnů, film se odvínoval a navínoval pomocí spirály na cívku dolní.

Riziko zapálení filmu při jeho náhlém zastavení bylo sice menší, neboť zařízení mělo osvětlení filmu žárovkou, ale stále velké. Dnes toto počínání i moje odvaha takto promítati je nepochopitelná.

Točení klikou projektoru, hlídání smyček zaujímal mě natolik, že ve tmě sledující obraz na plátně jsem nepostřehl, že spodní cívka nenavíjí a film se plazil z balkónu do sálu. Moje dobrá manželka obsluhovala pár kroků ode mne gramofon.

Návštěvnost byla tehdy slušná, díky tomu, že kino bylo podpořeno návštěvníky až z Křivokláta. Bylo zde i příbuzenstvo, neboť představení se konalo v den naší svatby.

Okres Říčany

Zde naše kino působilo v obcích Kolovraty, Ondřejov, Stříbrná Skalice.

Tehdy byla tuhá zima, vzpomínáme zvláště příhody v jedné malé obci u Kolovrat. V této vesničce měli jsme objednanu školu a na programu náš film **Rin Tin Tin mezi zlatokopy**.

Tehdy kromě filmu vezli jsme z Prahy i malý přenosný projektor mnou zkonstruovaný pro potřeby představení školních pro malé projekční vzdálenosti, který byl umístěn v kufru. Padal tehdy sníh a špatně informování požádali jsme o zastavení autobusu předčasně a od této obce 3 km vzdálení.

Hluboko se brodíce sněhem, manželka v polobotkách, obtěžkáni zavazadly, k smrti unaveni došli jsme obce i školy, kde nás p. učitel čekal a manželka se rozplakala, když nám řekl, že děti již poslal domů. Čekal prý dosti dlouho, než se takto rozhodl. Byl přesto tak ochotný, že za pomoci dvou chlapců, kteří setrvali, svolal jen malou část dětí znovu. Film jsem dětem zahrál, ale náš zisk nebyl zdaleka úměrný našemu utrpení, činil 25 Kčs. Ještě téhož dne a za stejných okolností došli jsme již za tmy do obce Kolovrat vzdálené 1 km.

Tam jsme měli objednanu školu na druhý den.

Zvěřínek u Sadské

V této obci jsme působili na žádost mého známého Vacka z Heřmanova Městce.

Tehdy technické zařízení byl kinostroj pozůstávající z různých součástí, kinoprojektor nesl značky Gaumont, země výroby Francie, z r. 1915.

Tuto hlavu projektoru získal jsem od p. Bergra, provozovatele kina Olympia v Prešově na Slovensku.

V tomto kině zařizoval jsem v polovině roku 1930 provoz zvukové aparatury čs. výroby zn. Powerphone. Při pokládání přívodu pro sálové reproduktory na půdě kina zakopl jsem o cosi kovového. Byl to onen projektor, který dávno již vyřazený zde rezivěl. Nebylo prostředků tomuto stroji poskytnouti opravu, který vzhledem k tomuto stavu nebyl by snad ani do opravy přijat. Stroj, jenž mě byl majitelem kina darován, jsem pouze vyčistil, chybějící lampovou skříň jsem zhotovil z kbelíku na uhlí, osvětlení filmu bylo obloukovou lampou napájenou ze sítě, tzv. divisarem, transformátorem srážícím napětí sítě (jeho fáze). Bohužel při zahajovacím představení projevíly se nedostatky ve stabilitě obrazu, vyběhaného soustrojí krokového posunu maltézského kříže. Obraz nesnesitelně poskakoval, což mělo vliv na návštěvnosti. Po několika představeních, abychom mohli zaplatiti útratu, rozhodli jsme se dopravit zařízení kina na dráhu, která nám poskytla zálohu. Tak neslavně skončil pobyt kina v této obci i náš rozchod se společníkem.

Obec Vitice u Českého Brodu

V této obci bylo použito zařízení, které pozůstávalo z kinostroje Er-nvet, který byl vyroben v r. 1920 p. Vedralem v Uhlířských Janovicích a byl mnou získán od Jednoty Sokola v Železnici u Jičína. Zde zdroj světla, uhlíková lampa, byla napájena z transformátoru. Přesto, že zařízení našeho kina bylo vylepšeno, návštěva kina byla ubohá, sotva jsme uhájili živobytí.

Byla to obec zemědělská a v obci převládal náboženský vliv. Programy našeho kina tomuto obecenstvu ničeho neposkytovaly. Stále jsme doufali marně, zatímco náš dluh narůstal přes naši skromnost a různé výpomocné práce, jež manželka poskytovala.

Byli jsme naprosto bezradní, neboť náš dluh bránil tomu, abychom změnili stanoviště. Hostinec pravidelně navštěvoval mladý pokrokový farář, sledoval náš osud a jednoho večera nám řekl: Lidičky, nemohu se již déle dívat na vaši smutnou existenci. Věděl bych však, jak bych vám mohl pomoci.

Co můžete, důstojný pane, pro nás učiniti?

Odpověděl: Svého času viděl jsem v Praze film **Zázračná noc** (Lourds-ké drama), film líčí zázračné uzdravení chlapce a děj se odehrává v poutním místě Lourdech.

Obsah děje hovoří p. farář takto: Film zobrazuje dvě manželství, v Bo-ha věřící a nevěřící. V prvním manželství mají dívku, ve druhém chlapce. Jednoho dne si manželé dohodli návštěvu nočního podniky. Jedni man-želé svěřili dohled nad dívkou služebné, zatímco chlapec zůstal bez do-zoru.

V noci se rozpoutala bouřka. Chalpec byl probuzen a volajíc matku, zaměnil větrem otevřené okno za dveře, spadl do zahrady a zlomil si obě nohy. Zoufalí rodiče marně doufali v lékařské uzdravení.

Na radu známých odejeli rodiče s chlapcem do Lourd, kde podle vel-kého množství zde zanechaných berlí a holí doufali v uzdravení svého synka. Ani zde však uzdravení nepřicházelo.

Až jedné noci se stal zázrak. Chlapec spal. V rohu pokoje na stolku se nalézala velká socha madony Lourdské. Sochu obepínala elipsa žárovek a když chlapec se probudil, žárovky zazářily. Udivený chlapec nasadil své berle, pomalu šel pokojem a když byl uprostřed, berle odhodil. Roz-běhl se k soše madony, sepnul ruce, poklekl a za své uzdravení poděko-val.

Pan farář pokračoval: Vzhledem k tomu, že vysoké církevní úřady ten-to film vřele věřícím doporučují, jsem i já zmocněn k tomu, pakliže film si vypůjčíte, reklamovat jeho uvedení v obci z kazatelny našeho kostelí-ka.

Pozorně a s vděčností o náš osud naslouchali jsme vyprávění p. faráře, zároveň však s pocitem úzkosti, kde film lze půjčit, zda bude nám zapůj-čen a kde si vypůjčíme peníze na jeho vypůjčení.

Kromě toho byla zde i překážka technická. Podle sdělení p. faráře film byl zvukový, francouzský dialog, české titulky. Právě nejkrásnější záběry byly ozvučeny zvony, hudbou chrámovou a zpěvy věřících. Zařízení kina bylo pouze pro projekci filmu němého.

Stroj Ernvet uváděn do provozu klikou, oproti stroji Pathé-Frères sice značně větší, což bylo pohodlnější pro obsluhovatele, ale v žádném případě nebyl stroj schopen předvésti film zvukový. Slíbil jsem p. faráři, že film opatříme, rovněž se vynasnažíme poskytnouti filmu zvukový doprovod.

Podle mého zjištění film vlastnil p. Kytka, původně zubní technik, který věřil prosperitě filmu, a proto i několik filmů zakoupil. Jeho půjčovna se nalézala v I. patře vestibulu dnešního kina Metro. Slova p. Kytky po přivítání byla, které kino vlastníme, když jsem řekl, že cestovní, namítl, že lituje, ale s cestovními kiny nepracuje. Teprve tehdy, když jsem mu sdělil, že mám trvalé bydliště a do místa působení dojíždím, mému přání vyhověl. Poskytl mě možnost vypůjčení filmu za Kč 350 na jeden hrací den. Kromě toho jsem se zavázal obehřáti tři jeho filmy jako přívažek. Byly to filmy: *Únos*, produkce německá; *Dítě pralesa*, produkce USA; *Zuzu*, produkce francouzská.

Největším problémem bylo získati peněz. Vše, co jsme cenného měli, svěřili jsme zastavárně „U půjčovny“ v Praze 1. Další problém byl ozvučení filmu. Bylo to v době, kdy se u nás rodil film zvukový. Firma Ultraphon věděla, že jen málo kin, zvláště pak malá kina mají peněz na zakoupení zvukového zařízení, a proto uvedla tehdy na trh gramofonovou desku se zvukovými efekty – zvuk zvířat, vlaku, zvuk zvonů, chrámovou hudbu a zpěvy atd. K ozvučení filmu bylo třeba dvou gramofonů v jediném kufru (zvaných nonsynchron). I toto zařízení jsem si vyrobil a ve společné skříni byly dva pérové gramofony. Gramofonové přenosky byly napojeny na vstup starého radia. Na jeden talíř gramofonu byla dána deska s vážnou hudbou, v případě mém Poem a babička [?]. Na druhý deska se zvukovými efekty.

Nebylo maličností točiti klikou projektoru, přitahovati uhlíky lampy, vyměňovati jehly přenosky, natahovati pérové strojky gramofonů, hlídati pasáže hudby a efektů.

Pan farář splnil daný nám slib. Jeho slova o filmu pronesená věřícím z kazatelny kostelíka, bohatá reklama filmu, plakáty, fotografie záběrů z filmu, přilákala obecnost v míře nevídané, mně a manželce neznámé. Čekala nás tři představení v sále naplněném, že by jablko nepropadlo.

Přivezli babičku na vozíku, která byla v biografu poprvé v životě. Stařenka si sedla obrácena zády k plátnu, chtěla se dívat do promítacích otvorů kabiny a při tom měla obavy, zda panáci těmito otvory prolezou.

Pro jistotu jsem poradil manželce, která vybírala vstupné na stole u dveří, aby, až zhasnu, s penězi odešla, a to z obavy zcela možné poruchy a vracení peněz. Právě tak, jako já měla trému, i na ní bylo patrné v obličejí výraz úzkosti ale i radosti zároveň.

Představení začalo a p. farář seděl u kabiny a vychutnával lidsky krásný děj filmu, byly okamžiky, že i přes rachot stroje bylo slyšeti povzdechy i vzlykot z řad obecenstva.

Kromě běžných nedostatků úměrných technickému vybavení našeho kina přihodila se však při posledním představení událost, která mně mrzí dodnes, právě proto, že se tehdy dotkla samotného p. faráře.

Při zvonění v Lourdech vinou ojeté jehly zvukovky sjela přenoska do drážky, kde byl nahrán zvuk kokrhajícího kohouta. Styděl jsem se, když rozhněvaný pan farář přiběhl do kabiny a křikl: Človíčku, zvoňte!

Zvonil jsem, ale dodnes mně mrzí, že byl pokažen dojem z představení právě u muže, který se nám snažil pomoci. Díky jemu, krásnému ději tohoto filmu, byli jsme na čas bídě vzdáleni.

Se stejným úspěchem byl po čase film uveden i v Choceradech nad Sázavou.

Kraj kladenský

Zde v tomto kraji byl zvláště patrný nedostatek peněz mezi mládeží. I naše programy musely býti přizpůsobeny tomuto kraji.

Zatímco v obcích zemědělských převládaly románky lásky, filmy, kde se objevoval p. farář, zde si mládež vynucovala filmy dobrodružné. Vstupné muselo býti opravdu lidové od 50 haléřů do jedné koruny.

Před začátkem představení se smlouvalo. Vstupné na manželce vynucováno: Je nás, paní pokladní, 50, dáme vám padesát haléřů jako vstupné. Jíst se chtělo, proto manželka vždy na to přistoupila.

To ovšem neměl rád majitel hostince. Obyčejně málo z návštěvníků mělo ještě na pivo neb na limonádu. Sál byl plný, mnohdy se sedělo na oknech a okopané zdivo způsobovalo jen škodu. Z tohoto důvodu návštěvu kin odmítal, byla i nouze za tohoto stavu o sál v obci. Dalším problémem našeho cestování byl náš strach pro případ vracení vstupného pro případ, že se představení nedohrálo. Byla-li porucha během představení, nastalo dupání, křik a nejednou musel zakročit i obecní strážník.

Velká návštěvnost byla v tomto kraji zaznamenána v obci Chyňava. Tehdy tamější obecní úřad si vyžádal vypůjčení tehdy aktuálního filmu **Občanská válka ve Španělsku**. Tato neobvyklá návštěvnost byla z důvodu dramatickosti filmu velkou reklamou, kterou si zajistila sama obec vybubnováním i hromadnou návštěvou školy.

Okres kladenský

Další obcí, kterou naše kino navštívilo, byla poměrně velká obec Bratronice. V této obci bylo obecenstvo jak dělnické, tak zemědělské. I návštěvnost byla dobrá již vzhledem k tomu, že hostinec pana Brože byl ja-

kýmsi centrem, kde se scházeli občané bez ohledu stranické příslušnosti, na čemž velmi mnoho záleželo.

Rodina pana Brože si nás oblíbila, jejich dcerka s naším synkem si rozuměli. Snažili jsme se přinášeti obecenstvu filmy, které s ohledem na děj si přálo.

Tehdy měli jsme i vylepšeno technické vybavení našeho kina. Měli jsme tehdy již možnost promítati v kině diapozitivy různých firem a zde jsme použili diapozitivy Vítáme Vás, Přestávka a Dobrou noc, zobrazující našeho synka. I tato maličkost měla vlivu na vzájemné porozumění mezi občany a na jeho sblížení s dětmi, které si ho oblíbily. Jako všude jinde byly i zde děti stejné. Vzpomínáme, že i zde byly děti, které neměly na vstupné. Mnohé manželku požádaly o volnou vstupenku, mnohé stály u dveří a prosebně hleděly na manželku, ale mlčely. Vždy však manželka jim nakonec pomohla a do sálu je pustila bez placení. Staly se i případy, že kluci platili v naturáliích, přinášeli vajíčka, platili i buchty atp. Vždy a ve všem jsme si rozuměli se všemi.

Na obyvatelstvo této obce nezapomeneme.

Kraj Rakovník

Z Bratronic jsme se po druhé přestěhovali do Zbečna. V tuto dobu kromě projektoru Pathé-Frères měli jsme již projektory dva. Druhý projektor byl značka Ika, oba byly již na motorický pohon. Tento druhý projektor jsme umístili v obci Sýkořice v hostinci pana Zykána. Pan Zykán byl poněkud hrubšího zrna, byl však dobrosrdečný, ani on, ani jeho paní nebyli lakomí, měli řeznictví a byla-li sekaná, nikdy nám ji nevážil, místo vážení bral to od oka, ale vždy se slovy „jen se nadlábněte“ a neměl špatnou míru. Hráli jsme v obcích střídavě již z toho důvodu, že jsme pro napájení obloukové lampy měli jen jediného transformátoru. Obce byly od sebe vzdáleny sice 1 km, ale Zbečno bylo dole u Berounky, Sýkořice na kopci. Měl jsem tehdy pomocníka J. Brože z Prahy a nebylo právě lehké tento transformátor, který vážil 30 kg, přenášeti. Z důvodů existenčních nebylo nám však pomoci.

Jen jednou se pan Zykán opravdu na nás rozzlobil. To bylo tehdy, když jsme udělali dokonalé krátké spojení, kdy zhasla celá obec. Byla přerušena hra v karty, lidé ze vsi nás urgovali, že nemohou dojít krávy. Štěstí, že závada byla včas opravena. Jinak nám hrozil vyhazov.

V obci Petrovice v okolí Prahy hrálo naše kino v hostinci u Grolů a později v sokolovně.

V této obci bylo sehráno velké množství filmů české a německé produkce. Filmy byly zapůjčovány půjčovnami Ufa, Elektafilm, Lucerna, Brom-film a filmy předváděny na fonoboxu (vlastní konstrukce); vmonťován kinostroj Erneman I, zvuková aparatura Ponexphone. Stroj umožň-

ňoval projekci filmů s jedinou hlavní přestávkou během celého představení. Produkce výběrem filmů i jakost projekce byla nutně přizpůsobena blízkosti Prahy. Předčasný odjezd z této obce byl pro porušení nájemní smlouvy. Přejít do sokolovny snížil návštěvnost v důsledku špatné akustiky sálu a dále pak proto, že sál v zimním období nebylo možno vytopit.

To, že naše kino zavítalo do obce Veltruby u Kolína, o to se zasloužil inzerát tohoto znění: „Prodá se kinostroj zn. Erneman. Oldř. Dvořák, holič, Hradištko u Kolína.“ S prodávajícím O. Dvořákem jsme se o koupi dohodli, dále pak i na tom, že naše kino bude přemístěno z Petrovic u Prahy do Veltrub.

Dvořáka jsem dále poznal jako všestranného člověka, který dovedl holit a stříhat, právě tak si dovedl postavit domek, byl fotbalistou právě tak dobrým, jako ovládal tahací harmoniku. Byl nasazen pracovně do Říše, utekl a my, aniž si dosah toho uvědomili, i s tímto rizikem té doby jej zaměstnávali. Nakonec se Dvořák v našem kině vyučil a složil předepsané zkoušky kinooperátéra.

Zaměstnal jsem ho v blízkých Ovčárech. Později s mojí radou a pomocí sestrojil fonobox, jemuž dal jméno Kino-Venkov a s tímto zařízením začal hrát v naší licenci v Nové Vsi na druhé straně Labe.

Hrálo se střídavě na třech místech, bylo to se svolením úřadů i půjčoven filmů. Manželka musela tehdy složit zkoušky vedoucí kina Veltruby a zkoušky kinooperátéra.

Mně příslušelo vedení kina Ovčáry a Nová Ves. Máme mnoho vzpomínek na tyto doby. Ve Veltrubech bylo kino v hostinci p. Novotného. On i jeho paní byli k nám hodní a protože bylo nás už pět včetně synků Oldřicha, Karla a Jiřího, byli jsme již i ubytováni jako lidé. Protože byla válka a veškerá kulturní činnost venkova až na biograf značně omezena, byl provoz kina prosperujícím podnikem. Bylo tehdy vedle filmů produkce německé s českými podtitulky celé množství dobrých filmů českých s podtitulky německými. Největší úspěch měl film kolínského rodáka Kmocha **To byl český muzikant**. Dobrý finanční úspěch zaznamenal i německý film Ufy **Bílé stíny**.

Během pětiletého působení našeho kina v tomto kolínském kraji vznikly vzpomínky dobré i špatné. Filmy z Veltrub a opačně do Nové Vsi převážely se přes řeku Labe přes zdymadlo. Při jednom převozu spadla nám bedna s filmy do vody právě v místech největší hloubky. Při snaze bednu zachytit loďka se silně zakymácela. Bedna se sice vylovila, film byl nepoškozen, ale mnoho nescházelo, abychom se byli utopili.

Další příhoda se udála ve stanici dráhy Velký Osek. Při převážení těžkého balíku filmu se balík rozešel, kotouče filmů z krabice vypadly a filmy se rozvinuly na kolejiště; i zde případ dopadl šťastně, přesto, že hrozně začal.

O vánocích 1943 svěřili jsme kino ve Veltrubech Dvořákovi ve snaze užít ve dvou vánočních svátcích doma v Praze. Proti našemu očekávání

objevil se v Praze na druhý vánoční svátek Dvořák, který nám zděšeně oznamoval, že vyhořel.

Toto neradostné sdělení s námi sdělil takto: „Bylo to ve 4 hod. odpoledne na první vánoční svátek. V sále bylo asi 150 dětí. Založený film v projektoru a stroj jsem rozjel a vrátil jsem se k východu do sálu vybírat od dětí vstupné. Najednou jsem postřehl na plátně zvětšený oheň, který vznikl v okeničce projektoru. Běžel jsem ke stroji, který byl postaven na jevišti. Otevřel kufr a hořící film ve stroji se rozšířil na jeviště a část opony. Mezitím děti duchapřítomně okny i dveřmi opustily sál. To již v hašení mi pomáhali chlapi z lokálu hostince.“ Podařilo se jim oheň likvidovati bez zásahu hasičů. Stroj byl těžce postižen, včetně optiky, která popraskala a film, naštěstí krátká veselohra, shořel. „Velmi záleželo na tom,“ pokračuje výpověď Dvořáka, „že se to nedozvěděli četníci a protektorátní úřady. Program jsem složil z krátkých amerických veseloher, které neměly povolení v této době se hrát.“

Zničený stroj, 5 000 K spolku DTJ, kterýžto obnos ve splátkách jsem se zavázal zaplatiti za polovinu spálené opony, byla pro nás citelná ztráta. Byli jsme však šťastni, že se předešlo závažnějším případům na zdraví a životech dětí.

Byly i vzpomínky, které byly poznamenány válkou. Cestování se třemi ještě malými dětmi ve vlcích, které mnohokrát při našem cestování do kina z Prahy byly napadány v železničních uzlech Nymburk a Velký Osek spojeneckými letci zvanými kotláři. Konečně jednoho dne jsme se vraceli, tehdy po náletu na Libeň. Vysadili nás v Horních Počernicích. S hrůzou nad hořícími objekty Vysočan jsme alespoň doufali, že nalezneme svůj byt v Libni v pořádku, a byl. V této obci jsme se dočkali konce války.

Zde naše vyprávění končí.

Dodatek našich vzpomínek

V cestování našeho kina vznikaly časem i krátké přestávky. Jíst se ovšem chtělo, a tak jsem se snažil sehnati obživu jinak. Přišel jsem na nápad nabídnouti různým firmám světelnou reklamu pomocí diaprojektoru. Za tyto služby platily různé firmy pomocí naturálií, když se jednalo o firmy produkující potraviny.

Na Václavském náměstí to bylo v Domě obuvi fy Baťa, kde se promítalo zadní projekcí do výlohy, v Libni jsem promítal na konci libeňského mostu na plátno napnuté na rámu cca 3 x 3 m, než mi ho jednoho dne vichřice zničila. K tomuto mému podnikání muselo býti povolení policejního, s podotknutím, že diapozitivy musí být mravně nezávadné.

I po znárodnění našeho kina pokračoval jsem projekcí na různých ak-

cích pražského domu techniky téměř ve všech velkých sálech Prahy. Byla to projekce na úzký film a veškerá diaprojekce.

Kromě toho pracoval jsem v kině kulturního domu Dopravních podniků po řadu let a 20 let dalších, rovněž věren původnímu povolání, v kině Národního technického muzea, až do nástupu starobního důchodu.

DOSLOV EDITORA

Oldřich Bašus (narozen 18. 6. 1907) patří ještě k průkopnické generaci naší kinematografie. Původně se vyučil strojníkem, ale zájem o film a filmovou techniku jej vedl k tomu, že se přihlásil za praktikanta v pražském kinu Adria a po složení předepsaných zkoušek se stal profesionálním promítačem. Poté vystřídal řadu zaměstnání – mj. pracoval jako osvětlovač u společnosti Elekta-film, jezdil po Čechách s cestovním kinem Vojtěcha Smejkal, promítal v legendami opředeném kinematografu Ponrepo i v Kinemě Vlasty Buriana, až se konečně stal majitelem vlastního cestovního biografu. Po znárodnění československé kinematografie byl krátký čas zaměstnán u firmy Belton, kde se podílel na zavádění moderního technického zařízení v řadě pražských kin. Od roku 1948 pak působil v Národním technickém muzeu, s jehož kinematografickým oddělením spolupracuje dodnes jako důchodce.

Filmu a filmové technice však Oldřich Bašus nevěnoval jenom svou práci, ale zasvětil jim doslova celý svůj život. Ve svém libeňském bytě vybudoval spolu se svou manželkou unikátní sbírku filmových přístrojů, dokumentačních materiálů i filmů, známou i širší veřejnosti pod názvem „Filmové království“.

Redakční kruh časopisu Iluminace se pro vydání autentického znění pamětí Oldřicha Bašuse na dobu jeho působení jako majitele cestovního kina rozhodl hned z několika důvodů. V první řadě je to jejich hodnota historická a dokumentační. Vždyť o třicátých letech se ve filmových dějinách obvykle píše jako o době, v níž i naše kinematografie již vítězně nastoupila cestu k umělecké svébytnosti a stala se pevnou součástí života moderní české společnosti. Domníváme se, že bude užitečné si připomenout, že pro český venkov byl ale biograf mnohdy ještě stále atrakcí, občasným vytržením z každodennosti, a že promítání i němých filmů si udržovalo půvab novinky budící úžas. Vzpomínky Oldřicha Bašuse tak pro naši filmovou historiografii představují důrazné upozornění, že při vědecké interpretaci tohoto období nelze vycházet jenom z programů premiérových kin, teoretických statí a hodnocení odborné kritiky, ale že je třeba přihlížet k celkové historické skutečnosti. Jsme přesvědčeni, že také četné údaje o technickém vybavení tehdejších kin přispějí k rozhojnění našich znalostí o tomto pro dějiny kinematografie mnohdy určují-

cím faktoru. Chápeme tedy paměti Oldřicha Bašuse jako důležitý příspěvek k rozšíření pramenné základny dějin české kinematografie, a to právě pro tu oblast, o níž toho vzhledem k torzovitosti pramenů víme dosud jen velmi málo.

Oldřich Bašus sám věnoval své vzpomínky památce své manželky, která spolu s ním snášela těžkosti života kočovného kinematografisty, pomáhala mu vybudovat jeho cenné sbírky a byla mu oporou i ve chvílích nepochopení.

Jiří Rak